

## Anna Hanaka, Anna Wawrzyńczuk

Narodowy Instytut Dziedzictwa

National Heritage Board of Poland

# 100 pomników historii

## 100 Monuments of History

W 2018 roku minęło sto lat od odzyskania przez Polskę niepodległości. Ten wyjątkowy jubileusz dał impuls instytucjom w całym kraju i poza nim do planowania i przeprowadzenia szeregu akcji oraz inicjatyw patriotycznych mających na celu podkreślenie jednego z najważniejszych w dziejach naszego kraju wydarzeń, przywracającego polityczną obecność Polski na arenie międzynarodowej, jak również zaprezentowanie jej zdobyczy na niwie artystycznej, edukacyjnej, gospodarczej, społecznej itp.

Szczególnym wyrazem zaangażowania państwa w świętowanie tej rocznicy jest ustanowienie programu wieloletniego pod nazwą „Niepodległa” na lata 2017-2021<sup>1</sup>, przyjętego uchwałą nr 81/2017 z dnia 24 maja 2017 roku, podpisaną przez Prezes Rady Ministrów Beatę Szydło. Nadzór nad realizacją programu oraz przebiegiem wydarzeń rocznicowych powierzono Pełnomocnikowi Rządu ds. Obchodów Stulecia Odzyskania Niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej, Sekretarzowi Stanu w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego Jarosławowi Sellinowi, a do zarządzania programem i jego koordynacji wyznaczono Departament Dziedzictwa Kulturowego MKiDN.

W program „Niepodległa” włączył się Narodowy Instytut Dziedzictwa między innymi projektem „100 pomników historii”, realizowanym na podstawie Umowy dotyczącej udzielenia dotacji celowej na



1

IN 2018, ONE HUNDRED YEARS HAVE PASSED SINCE Poland regained its independence. This unique jubilee inspired institutions throughout the country and abroad to plan and conduct a number of actions and patriotic initiatives aimed at highlighting one of the most important events in the history of our country, the restoration of Poland's political presence on the international arena, as well as presenting its achievements in the artistic, educational, economic, social and other areas.

A particular manifestation of the state's commitment to celebrating this anniversary is the establishment of a long-term programme for the years 2017-2021 called “Niepodległa” (The Independent)<sup>1</sup>, adopted by the Resolution No. 81/2017 of 24 May 2017, signed by the Prime Minister, Beata Szydło. Supervision over the implementation of the programme and the course of the anniversary events was

1. Jedna z okolicznościowych tablic identyfikujących pomnik historii, przygotowana w roku jubileuszowym 2018, proj. K. Słomka. Fot. P. Kobek

1. One of commemorative plaques identifying the monument of history, prepared in 2018 – a jubilee year, designed by K. Słomka. Photo by P. Kobek

wydatki bieżące ze środków finansowych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z budżetu państwa w ramach Programu Wieloletniego „Niepodległa” na lata 2017-2021. Na podstawie tejże umowy NID zadeklarował upamiętnienie stulecia przywrócenia Polsce niepodległości poprzez przeprowadzenie procedury uznania za pomnik historii 40 zabytków, co w połączeniu z dotychczasowymi 60 dałoby symboliczną liczbę 100 zabytków podniesionych przez Prezydenta RP do rangi pomnika historii. Ponadto NID przygotował i wydał książkę prezentującą 100 pomników historii, która ukazała się w dwóch wersjach językowych.

entrusted to the Government Plenipotentiary for Celebrations of the Centenary of Regaining Independence by the Republic of Poland, the Secretary of State at the Ministry of Culture and National Heritage, Jarosław Sellin, while the Department of Cultural Heritage at the Ministry of Culture and National Heritage was appointed to manage and coordinate the programme.

The National Heritage Board of Poland (NHBP) has contributed to the “Niepodległa” Programme with, inter alia, the “100 Monuments of History” project, implemented under the Agreement on granting a targeted subsidy for current expenditures from



W kontekście założeń „Niepodległej” zestawienie 100 najwyższej klasy zabytków, oprócz symbolicznego podkreślenia jubileuszu stulecia, ma ukazać bogactwo kulturowe Polski zarówno w aspekcie materialnym, jak i niematerialnym. Pomniki historii, definiowane ustawowo jako „zabytki nieruchomości [...] o szczególnej wartości dla kultury”, to jedna z form ochrony ustanawiana rozporządzeniem Prezydenta RP. Wyróżniają się one najwyższymi wartościami artystycznymi, historycznymi lub naukowymi, zachowane są w formie możliwie niezmienionej, stanowią

the funds of the Ministry of Culture and National Heritage sourced from the state budget within the “Niepodległa” Multiannual Programme for the years 2017-2021. In this agreement, NHBP declared to commemorate the centenary of regaining independence by Poland by conducting a procedure to recognise 40 monuments as Monuments of History which together with the current 60 would give a symbolic number of 100 monuments raised by the President of the Republic of Poland to the rank of Monument of History. In addition, NHBP has prepared and



3

o naszej tożsamości narodowej, są świadectwem naszej historii i kultury oraz szerokiej tolerancji religijnej. Obejmują różne kategorie obiektów: krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, dzieła architektury i budownictwa lub zespoły tych dzieł (w tym zespoły sakralne i zespoły rezydencjonalne), dzieła budownictwa obronnego, obiekty dziedzictwa przemysłowego, inżynierii lądowej i wodnej, parki i ogrody, cmentarze, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź związane z działalnością wybitnych osobistości lub instytucji oraz zabytki archeologiczne.

Procedurę uznawania za pomnik historii prowadzi NID w imieniu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W praktyce do NID spływają pisma wnioskowe i dokumentacje oraz opinie wojewódzkich konserwatorów zabytków, adresowane zgodnie z procedurą do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub Generalnego Konserwatora Zabytków. W NID poddawane są one szczególnej analizie formalnej i merytorycznej; ponadto NID przeprowadza analizy porównawcze, weryfikuje, a także wizytuje kandydujące zabytki w celu zapoznania się z ich obecnym stanem zachowania, ich

published a book presenting 100 Monuments of History, available in two language versions.

In the context of the “Niepodległa” Programme’s assumptions, the list of 100 top-class monuments, apart from symbolic highlighting of the centenary jubilee, is intended to demonstrate the cultural richness of Poland in both material and non-material aspects. Monuments of History, defined by law as “immovable monuments ... of special value for culture”, represent one of the protection forms that is established by an ordinance issued by the President of the Republic of Poland. They are distinguished by the highest artistic, historical or scientific values, are preserved in the possibly unchanged form, contribute to our national identity, bear witness to our history and culture as well as broad religious tolerance. They include objects of various categories: cultural landscapes, urban and rural layouts, architectural and construction works or their assemblies (including sacral and residential complexes), defensive construction works, industrial heritage sites, civil and water engineering objects, parks and gardens, cemeteries, sites commemorating historical events or related to the activity of outstanding individuals or institutions, and archaeological finds.

The procedure for recognition as a Monument of History is performed by NHBP on behalf of the Ministry of Culture and National Heritage. In practice, NHBP receives application letters and

- 2. Kościół w Świętej Lipce. Fot. P. Sekuła
- 2. The Church in Święta Lipka. Photo by P. Sekuła
- 3. Klasztor w Tyńcu. Fot. A. Siwek
- 3. The Monastery in Tyniec. Photo by A. Siwek

specyfiką, sposobem utrzymania, użytkowania itp. Konkluzje w postaci opinii przekazywane są pod obrady działającej przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego Rady Ochrony Zabytków. Rada podczas posiedzeń dyskutuje nad poszczególnymi kandydaturami i głosuje za lub przeciw udzieleniu im swojej rekomendacji. Decyzje Rady zamieszczane są w uchwałach z posiedzeń i na ich podstawie minister występuje (bądź nie) do Prezydenta RP o uznanie danego zabytku za pomnik historii; jednocześnie NID przygotowuje projekt rozporządzenia i składa go do Kancelarii Prezydenta RP za pośrednictwem Departamentu Ochrony Zabytków. Procedurę zamyka podpisanie rozporządzenia przez Prezydenta RP i publikacja dokumentu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Poza procedurą, ale zgodnie z dotychczasową kilkuletnią praktyką, głowa państwa osobiście wręcza podpisane rozporządzenia właścicielom zabytków wyróżnionych prestiżowym mianem pomnika historii.

Idea 100 pomników historii jako formy upamiętnienia okrągłej rocznicy odzyskania niepodległości nabrała kształtów jeszcze w 2016 roku. Już wówczas, w związku z koniecznością przyspieszenia prac, by do końca roku 2018 powstała zaplanowana lista pomników historii, polecono NID dokonanie

documentation as well as opinions of regional monument inspectors addressed, in line with the procedure, to the Minister of Culture and National Heritage or the General Monument Inspector. At NHBP, they undergo detailed formal and substantive examination; in addition, NHBP performs comparative analyses, verifies and also visits candidate monuments in order to examine their current state of conservation, their specificity, method of maintenance, usage, etc. Conclusions in the form of opinions are presented to the Council for the Protection of Monuments affiliated with the Minister of Culture and National Heritage. During its meetings, the Council discusses each proposal and votes for or against giving them a recommendation. Decisions of the Council are included in the resolutions of the meetings and on their basis, the minister applies (or does not) to the President of the Republic of Poland for recognition of a given monument as a Monument of History; at the same time, NHBP prepares a draft ordinance and submits it to the Chancellery of the President of the Republic of Poland through the Department of Monuments Protection. The procedure is closed when an ordinance is signed by the President and published in the Journal of Laws of the Republic of Poland. Regardless of the procedure, but according





5

selekcji zabytków – nie, jak dotychczas, na podstawie chronologii napływania wniosków, ale poprzez wyłonienie w pierwszej kolejności kandydatów bez formalnych przeszkód, merytorycznie oczywistych, które w pełni realizowały kryteria wyboru określone w 2005 roku przez Radę Ochrony Zabytków. O ostatecznym doborze zabytków opiniowanych przez NID i przedstawianych Radzie decydował Generalny Konserwator Zabytków. Jednocześnie na potrzeby projektu Rada zwiększyła liczbę swoich posiedzeń w roku. Do końca roku 2018 zakładany plan 100 pomników historii zrealizowano z nawiązką (105 zabytkowych obiektów).

W grupie zabytków, które w ciągu dwóch lat trwania projektu osiągnęły status pomnika historii, znaleźli się głównie dotychczasowi „wielcy nieobecni”, czyli zabytki o niekwestionowanej wartości, znane nie tylko specjalistom zabytkoznawstwa, ale większości społeczeństwa, między innymi miasta Sandomierz i Stary Sącz, zespoły klasztorne w Gdańsku-Oliwie, Tyńcu, na Świętym Krzyżu, rezydencje w Nieborowie, Lidzbarku Warmińskim czy kopiec Kościuszki w Krakowie.

4. Kościół Pokoju w Jaworze. Fot. P. Ostrowski

4. The Church of Peace in Jawor. Photo by P. Ostrowski

5. Kopiec Kościuszki w Krakowie. Fot. P. Sekuła

5. The Kościusko Mound in Krakow. Photo by P. Sekuła

to the long established practice, the head of the state personally hands over the signed ordinances to the owners of monuments honoured with the prestigious Monument of History title.

The idea of 100 Monuments of History as a form of commemorating the round anniversary of regaining independence took shape in 2016. Already then, due to the necessity to speed up the works in order to create the planned list of Monuments of History by the end of 2018, NHBP was ordered to select monuments – not as previously, based on the sequence of applications, but by giving priority to those free of formal obstacles, substantively obvious, which fully met the selection criteria set out by the Council for the Protection of Monuments in 2005. The decision on final selection of monuments reviewed by NHBP and presented to the Council was made by the General Monument Inspector. At the same time, for the purposes of the project, the Council increased the number of its meetings during the year. By the end of 2018, the plan of 100 Monuments of History was fulfilled with surplus (105 historic objects).

The group of monuments which have gained the Monument of History status during two years of the project execution include mainly “great absentees”, i.e. monuments of unquestioned value, known not only to monument experts, but also to the general public, e.g. towns of Sandomierz and Stary Sącz, monastery



6

Pomniki historii sukcesywnie stają się reprezentatywnym zbiorem prezentującym bogactwo form i różnorodność polskich zabytków. Znajdują się wśród nich obiekty o zróżnicowanej metryce – od stanowisk archeologicznych (rezerwat archeologiczny w Biskupinie, neolityczne kopalnie krzemienia w Krzemionkach, Ostrów Lednicki) po realizacje XX-wieczne (m.in. gmach Województwa i Sejmu Śląskiego oraz zespół katedralny w Katowicach) – a także reprezentujące różne style artystyczne. Istniejącą do tej pory listę 60 obiektów dopełniło w sposób przemyślany 45 nowych pomników historii ustanowionych w ciągu ostatnich dwóch lat, przy czym należy pamiętać, że ich wybór – zgodnie z procedurą – mógł odbyć się tylko spośród zgłoszonych wniosków<sup>2</sup>. Wśród nowych obiektów najliczniejszą grupę stanowią zespoły sakralne i zespoły rezydencjonalne. W trakcie trwania programu najwyraźniej wzrosła liczba rezydencji – z czterech do 13. W tej grupie znalazły się tak istotne założenia, jak zespół pałacowo-ogrodowy w Nieborowie z ogrodem sentymentalno-romantycznym w Arkadii, zespół pałacowy z ogrodem i parkiem w Rogalinie oraz zachowany w formie trwałej ruiny zamek Krzyżtopór w Ujeździe – dawna rezydencja rodu Ossolińskich. Wśród zespołów sakralnych pojawiło się 21 nowych zabytków,

complexes in Gdańsk-Oliwa, Tyniec and on Święty Krzyż mountain, residences in Nieborów and Lidzbark Warmiński or Kosciuszko Mound in Krakow.

The Monuments of History are successively becoming a representative set reflecting the richness of forms and diversity of Polish monuments. It includes objects of various metrics – from archaeological sites (archaeological reserve in Biskupin, neolithic flint mines in Krzemionki, Ostrów Lednicki) to 20th-century works (e.g. the Silesian Sejm and Voivodship office building and the cathedral complex in Katowice) – as well as representing different artistic styles. The existing list of 60 objects has been thoughtfully supplemented with 45 new Monuments of History nominated in the last two years; it should be noted that according to the procedure they could have been selected only from the applications submitted<sup>2</sup>. Among the new objects, sacral and residential complexes prevail. During the programme execution, the number of residences has increased most – from four to 13. This group has been extended with important sites, such as the palace and garden complex in Nieborów with a sentimental and romantic garden in Arkadia, the palace complex with a garden and a park in Rogalin, and the Krzyżtopór castle in Ujazd preserved in the form of a permanent ruin – a former residence of the Ossolinski family. The number of sacral complexes increased by 21 new monuments, both monastery complexes (e.g. in Wąchock) and churches, including pilgrimage (e.g. in Święta Lipka), collegiate (e.g. in Pułtusk) and parish ones (e.g. of Christ the King and Saint Roch in Białystok). A representation of wooden churches of various denominations (e.g. the Evangelical-Augsburg Churches of Peace in Jawor and Świdnica, the Orthodox church complex in Radruż, the Catholic parish church in Szalowa, and the indulgence church in Olesno) has been included in the list. Also, the group of technical monuments has been extended, for example with the still active oil mine in Bóbrka, the oldest among operating oil mines in the world, and the graduation

6. Ruiny zamku Krzyżtopór w Ujeździe. Fot. Sz. Pawlak

6. The Ruins of Krzyżtopór Castle in Ujazd. Photo by Sz. Pawlak

7. Okładka książki 100 pomników historii

7. Cover of the Polish version of the book 100 Monuments of History

zarówno zespołów klasztorńych (m.in. w Wąchoc-ku), jak i kościołów pielgrzymkowych (m.in. w Świętej Lipce), kolegiackich (m.in. w Pułtusku) lub parafialnych (m.in. pw. Chrystusa Króla i św. Rocha w Białymstoku). Swoją reprezentację zyskały kościoły drewniane różnych wyznań (m.in. ewangelicko-augsburskie kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy, zespół cerkiewny w Radrużu, katolicki kościół parafialny w Szalowej, kościół odpustowy w Oleśnie). Rozbudowana też została grupa zabytków techniki, między innymi o wciąż działającą – najstarszą na świecie spośród czynnych do dzisiaj – kopalnię ropy naftowej w Bóbrce oraz o tężnię w Ciechocinku, jedne z największych zachowanych i ciągle działających. Pomnikami historii ustanowiono także kolejne dwa zespoły urbanistyczne: Sandomierz i Stary Sącz. Dzieła budownictwa obronnego wzbogaciły się o Twierdzę Przemyśl oraz o jedyną na terenie Polski nowożytną twierdzę morską – Twierdzę Wisłoujście w Gdańsku. Do kategorii miejsc upamiętniających wydarzenia historyczne bądź związanych z działalnością wybitnych osobistości lub instytucji dołączyły dwa zespoły zabytkowe: pałacyk Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku oraz Stocznia Gdańska – miejsce narodzin „Solidarności” – która ze względu na swoje znaczenie historyczne została wyróżniona jako symboliczny – setny – pomniki historii.

Podsumowaniem dwuletniego projektu jest publikacja albumowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa zatytułowana *100 pomników historii* (wersja angielska nosi tytuł *100 Monuments of History. Historic Sites of Particular Importance in Poland*), sfinansowana ze środków MKiDN w ramach programu „Niepodległa”. Obszerna, ponad 400-stronicowa książka zawiera 100 tekstów prezentujących poszczególne zabytki, opracowanych przez pracowników NID – specjalistów z różnych dziedzin, między innymi historyków sztuki, konserwatorów-zabytkoznawców i architektów krajobrazu. W książce znalazło się także ponad 400 fotografii, w tym liczne ujęcia z lotu ptaka pozwalające na pełne zaprezentowanie walorów danego obiektu, jak również schematyczne mapki pokazujące granice ochrony. Publikacja opatrzona została słowem wstępnym Prezydenta RP Andrzeja Dudy oraz Wiceprezesa Rady Ministrów, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Piotra Glińskiego.



7

towers in Ciechocinek, one of the largest among those preserved and still operating. Another two urban complexes have been nominated as Monuments of History: Sandomierz and Stary Sącz. The defensive construction works group has been extended with the Przemyśl Fortress and the only modern sea fortress in Poland – the Wisłoujście Fortress in Gdańsk. Two historic complexes have been added to the category of sites commemorating historical events or those related to the activities of eminent individuals or institutions: Henryk Sienkiewicz’s palace in Oblęgorek and the Gdańsk Shipyard – the birthplace of the Solidarity movement, which due to its historical significance was distinguished as a symbolic – hundredth – Monument of History.

The two-year project has been summarised in the album *100 Monuments of History. Historic Sites of Particular Importance in Poland* published by the National Heritage Board of Poland and financed by the Ministry of Culture and National Heritage as part of the “Niepodległa” Programme. This comprehensive, over 400-page book contains 100 texts presenting individual monuments, prepared by NHBP employees – specialists in various fields, including art historians, conservators-monument experts, and landscape architects. The book also features over 400 photographs, including numerous aerial shots that provide full presentation of the given object’s values, and schematic maps showing the protection area. The publication includes an introductory word by the President of the Republic of Poland, Andrzej Duda, and the Deputy Prime Minister, the Minister of Culture and National Heritage, Piotr Gliński.



Widok Katedry z lotu ptaka.  
Fot. Mirosław Rygański, Polonia Illustrata

8

#### 8. Makieta książki 100 pomników historii

8. Layout of the Polish version of the book *100 Monuments of History*

Wszystkie pomniki historii doczekały się ponadto godnego upamiętnienia w postaci okolicznościowych tablic projektu Krzysztofa Słomki, wykonanych z inicjatywy Kancelarii Prezydenta RP. Na każdej z tablic widnieje napis „100 pomników historii – 100 lat niepodległości”, data 1918-2018, nazwa danego pomnika historii oraz faksymile podpisu Prezydenta RP Andrzeja Dudy. Wręczenie tablic miało miejsce 10 grudnia 2018 roku w Teatrze Narodowym w Warszawie podczas uroczystej gali „100 pomników historii na stulecie odzyskania niepodległości”, na którą zaproszeni zostali opiekunowie wszystkich pomników historii. Gałę uświetniły wystąpienia Prezydenta RP Andrzeja Dudy oraz Wiceprezesa Rady Ministrów, Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Piotra Glińskiego. W trakcie uroczystości odbyła się także multimedialna prezentacja uhonorowanych zabytków oraz wręczenie przez Prezydenta RP rozporządzeń w sprawie uznania za pomnik historii właścicielom i zarządcom 14 zabytków. ■

## Przypisy

- 1 Program przedłużono do 2022 r.
- 2 Wyjątek stanowi Stocznia Gdańska, której kandydaturę do miana pomnika historii wysunęła Generalna Konserwator Zabytków Magdalena Gawin.

## GNIEZNO

### Katedra pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i św. Wojciecha

Zarządzenie Prezydenta RP z dnia 8 września 1994 roku (MP nr 50, poz. 416)

Katedra gnieźnieńska, zwana matką kościołów polskich, to jedna z najstarszych świątyni chrześcijańskich na ziemiach polskich, sanktuarium świętego Wojciecha, pierwszego patrona Polski, i miejsce jego spoczynku, katedra koronacyjna pierwszych polskich królów i, od roku 1419, stuletnia świątynia prymasowa oraz miejsce pochówku wielu z nich. To także szczególnie cenny zabytek architektury o ponad tysiącletniej historii, z zachowanymi relikwiami i dziełami sztuki pochodzącymi ze wszystkich epok stylowych.

Gniezno powstało w schyłku VIII wieku jako warowna osada bądź ośrodek kultów pogańskich. W źródłach pisanych pojawiło się w wieku X. Wówczas był to już silny gród warowny z książęcym pałacem, siedzibą pierwszych Piastów, stolica państwa polskiego i ośrodek kościelny, z którego na wyprawę misyjną do Prus wyruszył święty Wojciech. W roku 1000 gościł tu cesarz Otton III, a w roku 1225 odbyła się koronacja Bolesława Chrobrego, pierwszego króla Polski. Tu także, aż do schyłku XIII wieku, miały miejsce wszystkie kolejne koronacje królów: Mieszka II, Bolesława II Śmiałego, Przemysła II i Władysława II.

Według przekazów Jana Długosza pierwszy, przedromkański kościół na położonym na podgórzniu Wzgórzu Lecha ufundowała żona Mieszka I Dobrego i w nim około 977 roku została pochowana. Badania archeologiczne zachowanych fragmentów ujawniły, że budowla miała postać ostrońdy z apsydą i dwoma niewielkimi aneksami dobadowanymi w późniejszym czasie, zapewne pełniącymi rolę kaplic grobowych. Na jej miejscu w XI wieku wzniesiono pierwszą trójnawową bazylikę. Świątynię tę w 1018 roku strawił pożar, kolejną zaś, wzniesioną przez Bolesława Chrobrego, poświęcono podczas najazdu księcia czeskiego Břetysława w 1038 roku. Odbudowana, została konsekrowana w roku 1064. Rozbudowywana w kolejnych latach romańska, kamienna, trójnawowa bazylika z dwiema wieżami w fasadzie i apsydą w zakrystyce, nazwę, miszczącą konfesję świętego Wojciecha, grobowce arcybiskupów gnieźnieńskich i emporę władcy, przetrwała do najazdu krzyżackiego w 1531 roku.



W połowie XIV wieku, zachowując w fundamentach relikty wcześniejszych budowli (zachowała się tu także najstarsza na ziemiach polskich inskrypcja nagrobna z około 1206 roku), arcybiskup Jarosław Bogoria Skotnicki rozpoczął budowę istniejącej do dzisiaj gotyckiej świątyni. W pierwszym etapie powstało prezbiterium z obeliskiem i wieżami kaplic. W kolejnych, do 1512 roku, wzniesiono korpus nawowy i dwie masywne wieże w fasadzie, kapitułarę, skarbiec i pierwsze kaplice przy nawie bocznej. W I. połowie XVII wieku przebudowano katedrę w stylu barokowym, kolejne modernizacje miały miejsce w trakcie odbudowy po pożarze w 1750 roku. Na podstawie projektu Efraima Szregera przekształcono ją częściowo i zmieniono wystrój architektoniczny na

89

All Monuments of History have also been honoured with commemorative plaques designed by Krzysztof Słomka, made at the initiative of the Chancellery of the President of the Republic of Poland. Each plaque features an inscription “100 Monuments of History – 100 years of independence”, a date of “1918-2018”, a name of a given Monument of History and the facsimile signature of the President of the Republic of Poland, Andrzej Duda. The plaques were handed over on 10 December 2018 at the National Theatre in Warsaw during the gala ceremony of “100 Monuments of History for the centenary of regaining independence” to which the patrons of all Monuments of History were invited. The ceremony was honoured by addresses from the President of the Republic of Poland, Andrzej Duda, and the Deputy Prime Minister, the Minister of Culture and National Heritage, Piotr Gliński. During the ceremony, a multimedia presentation of the honoured monuments also took place and the President of the Republic of Poland handed over the ordinances on the recognition as a Monument of History to the owners and administrators of 14 monuments. ■

## Endnotes

- 1 The programme has been extended to 2022.
- 2 Except for the Gdańsk Shipyard which was proposed for the Monument of History title by the General Monument Inspector, Magdalena Gawin.